אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ליל יום ד', פרשת יתרו (תרנ"ז, בויסק)

נמען: אחיו, החתן ר' שאול חנה הכהן (לומד בסמרגון)

הרב קוק שמח במכתב אחיו ומבקש ממנו לפרט מה הרב קוק לומד. הרב קוק מעלה זיכרונות מסמרגון, שבה למד בנעוריו בחבורת חכמים. הרב קוק מייעץ לאחיו להתחבר ליראי ה' בעיר, וללמוד גמרא, פירוש רש"י ותוספות כסדרן, "לעשות העיקר עיקר והטפל טפל": לדבריו לא ראה חכם גדול באמת אלא מי שעוסק בעיקר בתלמוד ובראשונים כסדרם. בסוף האגרת יש דיון הלכתי בהשגת הראב בית דין על הרמב"ם (הלכות טומאת מת פרק ב) בעניין אבר מן המת שחסר בשרו. הרב קוק דוחה פירוש מקובל ומציע הסבר משלו.

עיקרי הדברים

- הדרכה בלימוד: גמרא, רש"י ותוספות כסדרן, וחזרה.
- חשיבות החברה של תלמידי חכמים ויראי ה'.
- עיון הלכתי: טומאת אבר מן המת (רמב"ם וראב בית דין).

נוסח האגרת עם ביאור

בגרסה זו משולב ביאור בתוך נוסח האגרת. הביאור מופיע כך: [בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת] *והוא אינו חלק מלשון האגרת.*

ב"ה[1], אור ליום ד, יתרו [תרנ"ז[2], בויסק]. [ליל רביעי של שבוע פרשת יתרו, שבט תרנ"ז (1897). הרב קוק כיהן אז כרבה של בויסק]

שלו'[3] וברכה שמורה וערוכה לאחי יקירי וחביבי החתן הנעלה חריף ושנון ונחמד מי שאול חנה הכהן [אחיו הצעיר של הרב קוק, ר' שאול חנא קוק] שליט"א[4].

יברכך ד' ויצליחך בכל מעשיך, וירחיב בתורתו לבביך, שלו' רב לך ולעוזריך.

שמחתני אחי אהובי בדבריך אלי. זה כמה נכסף נכספתי לשוחח עמדך בכתב, וטרדותי הרבות דחוני מיום אל יום, ועתה הנה הקדמתני, אח יקר, יחולו ברכות על ראשך, [על פי משלי י', ו: "ברכות לראש צדיק"] כי הרויתני נחת גם מדבריך המעטים, אף כי קמצת יותר מדאי. ולמה לא הודעתני בפרטות את אשר תלמוד כעת, ואת אשר למדת ורכשת לך בעה"י[5], בכל ימי משך שבתך בשבת תחכמוני [על פי שמואל ב כג, ח; כאן: במקום ישיבת החכמים] זה, עיר סמארגאן היקרה, [סמורגון שבליטא, שבה למד הרב קוק בנעוריו] העיר אשר שמה וזכרה חקוק על לוח לבבי לאהבה משחר טל ילדותי, העיר אשר בה מצאתי בראשית דרכי חברת קודש מלאה חכמים וסופרים, חריפים ובקיאים, יראי ד' וחושבי שמו, אשר חברתם הרחיבה לבבי, גם גרמה לי להכשיר ביתרון את כשרונות ילדותי בע"ה[6]. ואתה אחי אהובי הנך יושב שמה, בטח רק את יראי ד' וחושבי שמו, האמונים על תורתו ויראתו, רק אליהם תארח לחברה, מהגדולים היקרים

---

1 ב"ה – ברוך השם

2 תרנ"ז – השנה תרנ"ז (1896/1897)

3 שלו' – שלום

4 שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן

5 בעה"י – בעזרת השם יתברך

6 בע"ה – בעזרת השם

הללו, המסולאים מחכמי העיר יצ"ו[7], תלמוד להרבות קניניך בחכמה, למגמר ולמסבר [ללמוד ולהסביר – על פי לשון התלמוד (למיגמר, למיסבר)] לחזור על למודך בחשק ואהבה, לקנות ידיעה שלמה, בגמפ"ת[8] כסדרן, [בגמרא, פירוש רש"י ותוספות, כסדרן] לעשות העיקר עיקר והטפל טפל. כי לא ראיתי חכם גדול באמת כי"א[9] מאותם שמשימים עיקר עסקם בתלמוד וראשונים, ללמוד ולחזור כסדרן ממש, ביחוד בראשית ביכורי הילדות. סלח לי אחי אהובי, יוכל להיות שאינך צריך התעוררות כזאת, אלא מתוך שאני זכור שהייתי צריך לכמו אלה, בימי חרפי, [איוב כט, ד] רחש לבבי אלה הדברים מדי דברי עמך.

תהלי"ת[10] עמנו כולנו החוה"ש[11], כה יזכנו השי"ת[12] לימים הבאים, וברב חסדיו יטיב ויוסיף ברחמיו. הנני מצפה על מכתביך שיבאו לידי מעכשיו תמידים כסדרן, להודיעך מכל הטוב אשר עמדך, אין טוב אלא תורה. [ברכות ה; אבות ו, ג] והשי"ת[13] יחזקך ויאמצך לשקוד על דלתי תורתו, וחזקת והיית לאיש [מלכים א ב, ב] מצליח לשם ולתהילה ולתפארת, כעתירת ותקות אחיך אוה"נ[14] מצפה הצלחתך כהי"י[15],

אברהם יצחק ה"ק

באהי"נ[16] אדר"ש[17] ידי"נ[18] מנעורים הרה"ג[19] המרומם מו"ה[20] שמעון קאפעלאוויץ [ר' שמעון קופלוביץ מסמורגון, ידיד נעוריו של הרב קוק מימי לימודיו שם] שליט"א. כמ"כ[21] אדר"ש ידי"נ הנכבד ומרומם היקר מו"ה מאיר הכהן שליט"א מאלטינסקי. [ר' מאיר הכהן מולטינסקי מסמורגון]

משי"כ[22] ע"ד[23] הראב"ד[24] בהשגה פ"ב מהי טו"מ[25], [השגות הראב"ד על הרמב"ם, הלכות טומאת מת פרק ב] הנה הדברים עתיקים וכבר כי[26] כעין זה בסי'[27] האחרונים, אך לע"ד[28] לא מסתבר כלל

---

7 יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8 בגמפ"ת - בגמרא, פירש"י ותוספות
9 כי"א - כי אם
10 תהלי"ת - תהלה לא-ל יתברך
11 החוה"ש - החיים והשלום
12 השי"ת - השם יתברך
13 והשי"ת - והשם יתברך
14 אוה"נ - אוהבך הנאמן
15 כהי"י - כנפשו היפה
16 באהי"נ - באהבה נאמנה
17 אדר"ש - אחר דרישת שלום
18 ידי"נ - ידיד נפשי
19 הרה"ג - הרב הגאון
20 מו"ה - מורנו הרב
21 כמ"כ - כמו כן
22 משי"כ - מה שכתב
23 ע"ד - על דבר
24 הראב"ד - רבי אברהם בן דוד
25 טו"מ - טומאת מת (הלכות); "טו"מ הוי": טעמא מאי
26 כי - כבוד
27 בסי' - בספר
28 לע"ד - לעניות דעתי

שתהי[29] זאת כונת הראב"ד. דאיך ישיג על הרמב"ם[30] ואיך יאמר שטעה בזה ומה טעות יש כאן, וביותר איך כתב שהרמב"ם[31] עצמו הלך ע"ז[32] הדרך, ואין בדבריו רמז לזה כלל. ובאמת הדבר תימה גדולה, וקשה ליחס לפסק הלכה, אם נאמר שאין אנו משועבדים לכללים ראוי לפסוק ע"פ[33] הסברא, ודבר זה נגד הסברא. ומש"כ[34] תוי"ט[35] בהעור והרוטב מפ"ו דעדיות, [תוספות יום טוב, חולין פרק ט ("העור והרוטב") משנה ח, המביא את משנת עדויות פרק ו, ג] שאל תתמה דגדולה מזו אר"א[36] אבר מה"ח[37] אמרו, ולא אבר מה"מ[38], [עדויות ו, ג: "אמר רבי אליעזר: אבר מן החי אמרו ולא אבר מן המת"] לא אדע מה דמיון זה לזה, התם אין תימא כלל, שהרי האבר אף שאין בו טומאת אבר מ"מ[39] יש עליו טומאת בשר ועצמות, ולא פקעה ממנו טומאתו, אבל כאן הרי הטומאה פקעה ממנו ע"י[40] מה שהי[41] מחובר לאבר, וזה ודאי תימא. ולע"ד[42] לא לזה נתכוין הראב"ד, אלא שמשיג על הרמב"ם במה שכתב שאם חסר מכדי להעלות ארוכה, ויש בו כזית,. שהוא מטמא כמת שלם, משמע שיש באבר טומאה משום אבר, ובאמת אינו כן. שהאבר פקע ממנו דין אבר ע"י שחסר הבשר מכדי להעלות ארוכה, שזהו שיעור אבר, ומה שבאמת מטמא הוא רק מפני הכזית בשר המחובר בו, והוא רק משום יד, עיי' פ"ב דאהלות, [אהלות פרק ב, בדין טומאת אבר מן המת ושיעורו] ועיי' תו' חולין קי"ח ד"ה[43] אין יד, [תוספות חולין קיח, ד"ה אין יד, בדין "יד" לטומאה] דיד בעי שיוכל לקחת ולא ינתק ע"ז[44], ולא סגי בחיבור בעלמא, הובא במל"מ[45] בזו ההלכה. [משנה למלך על הרמב"ם, הלכות טומאת מת פרק ב] ועכ"פ[46] אפילו מצד הלשון לבדו ג"כ[47] דרך הראב"ד לפעמים להשיג על הרמב"ם, במקום שנראה לו שהלשון נובע ממקור שהוא מוטעה לפי דעתו, ע"כ[48] להרמב"ם[49] שכתב כשחסר הבשר כיון שנשאר כזית מטמא כמת שלם, משמע שיש עליו טומאת אבר, ושהשיעור באבר מה"מ הוא כזית, ובאמת גם באבר מה"מ השיעור הוא כדי להעלות ארוכה, ומה שעכ"פ[50] מטמא הוא רק משום כזית בשר הדבוק בו, מטעם יד, ואם לא יהי[51] דבוק בו שפיר לא יטמא העצם והגיד מטעם אבר

---

29 שתהי - שתהיה
30 הרמב"ם - רבי משה בן מימון
31 שהרמב"ם - שרבי משה בן מימון
32 ע"ז - על זה
33 ע"פ - על פי
34 ומש"כ - ומה שכתב
35 תוי"ט - תוספות יום טוב
36 אר"א - דורש פענוח
37 מה"ח - מן החי (אבר מן החי)
38 מה"מ - מן המת (אבר מן המת); בהפרשת תרומה: מן המוקף
39 מ"מ - מכל מקום
40 ע"י - על ידי
41 שהי - שהיה
42 ולע"ד - ולעניות דעתי
43 ד"ה - דיבור המתחיל
44 ע"ז - על ידי זה
45 במל"מ - במשנה למלך
46 ועכ"פ - ועל כל פנים
47 ג"כ - גם כן
48 ע"כ - על כן
49 להרמב"ם - לרבי משה בן מימון
50 שעכ"פ - שעל כל פנים
51 יהי - יהיה

כלל, ואיך יאמר "כמת שלם". וז"ש[52] שהר"מ[53] עצמו הלך ג"כ ע"ז הדרך, שכ'[54] בפ"ג גבי ואלו מטמאים במגע ובמשא ולא באהל [רמב"ם, הלכות טומאת מת פרק ג הלכה ב] אבר מה"מ שאין בו בשר כדי להעלות ארוכה, ולא התנה כלום מכזית, ש"מ דס"ל[55] ג"כ דשיעור בשר כדי להקרא אבר שוה הוא באבר מה"מ כבאבר מה"ח, כדי להעלות ארוכה, ולא כזית, ואיך כתב הלשון מטמא כמת שלם, שהאבר מטמא, ובאמת רק הכזית בשר מטמא, וע"ז[56] לא יחלוק הראב"ד כלל. כנלע"ד[57] אמת נכון ובאמת בפירוש דברי הרמב"ם. תודיעני עליהם בטובך דעת חכמי העיר יצ"ו גם דעתך.

אחיך הנ"ל[58]

נוסח האגרות וההערות: אגרות הראי"ה, כרכים א׳-ד׳

---

52 וז"ש - וזה שאמר / וזהו שכתוב

53 שהר"מ - ש + הר"מ: הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

54 שכ' - שכבוד

55 דס"ל - דסבירא ליה

56 וע"ז - ועל זה

57 כנלע"ד - כנראה לעניות דעתי

58 הנ"ל - הנזכר לעיל